

УДК 37.013.6

ВІДПОВІДНІСТЬ ЕТИЧНИХ ТА МОРАЛЬНИХ ВИМОГИ ПРОФЕСІЇ ФІЗИЧНОГО РЕАБІЛІТОЛОГА ДО ПОЛОЖЕНЬ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ

Городинський С.І.

Буковинський державний медичний університет

В роботі розглядаються питання професійної етики та моральні основи актуальної професії фізичного реабілітолога у світі вимог європейського освітнього простору. Досліджується сучасний стан освіти та його реформування до стандартів Болонського процесу. Розкривається зміст використання мультидисциплінарних комплексних заходів, спрямованих на відновлення порушеної працездатності, рівня здоров'я, психологічного статусу та збереження самого життя потерпілого. Доводиться доцільність створення професійно-етичного кодексу і реально діючої Асоціації реабілітологів, які могли б виконувати регулюючу і спрямовуючу роль.

Ключові слова: фізичні реабілітологи, професійна етика, Болонський процес.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Цілком очевидно, що сучасна система української вищої освіти має власну унікальну історію та оригінальну конфігурацію, багатий досвід, славетні традиції та великі ціннісні орієнтири. Ось чому тільки розумна та зважена політика впровадження положень, що пропонуються Болонською декларацією, дозволить нашій країні природним шляхом, не втрачаючи завойованого та сліпо не копіювати моделі зарубіжних освітніх стратегій, влитися у міжнародну кооперацію у галузі освіти.

У даному контексті особливо актуальний процес інституалізації фізичної реабілітації – професійного напрямку, який все ще є відносно новим для України; перспективи та майбутність же даної професійної спеціалізації представляються доволі вражаючим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми та на які опирається автор. Друковані роботи та електронні інформаційні джерела, у яких аналізуються різні аспекти отримання професії фізичного реабілітолога, на сьогоднішній день трапляються дуже рідко, а у надрукованих матеріалах все ще відсутня логічна системна стандартизація галузей наукових досліджень, яка могла б сприяти росту та поглибленню професіоналізації міжнародної реабілітологічної науки, уніфікації її технічної робочої мови та оптимізації понятійного аналізу самої реабілітаційної справи, сучасної математизації досліджень та формування уявлення про те, що лише потужна інтегративна наука в об'єднанні з прикладною практикою відновлення здоров'я можуть добитися вражаючих реабілітаційних результатів, істотно підвищуючи рівень здоров'я та якості життя реабілітантів.

Сьогодні цілком справедливо стверджується, що реабілітація пацієнтів з захворюваннями різного профілю, а також реабілітація інвалідів та осіб з тими чи іншими обмеженнями є мультидисциплінарним комплексом заходів, спрямованих на підвищення ступеня соціальної адаптації та якості життя, відновлення порушеної працездатності, рівня здоров'я, психологічного статусу та збереження самого життя потерпілого [5; с. 7].

У зв'язку з цим актуалізація проблем та переплетіння складних питань становлення такої інтегративної науки, як реабілітологія, максимальна професіоналізація реабілітаційної справи та ствердження моральних орієнтирів спеціалістів, відновлюючих здоров'я та працездатність, користуються попитом та потребуючими осмислення, розвитку та подальшого вдосконалення.

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи став аналіз сучасних інформаційних джерел, які мають відношення до реабілітаційної справи, а також пошук шляхів оптимізації професійної освіти фізичних реабілітологів, опираючись на етичні та моральні імперативи з урахуванням інноваційних процесів у суспільному розвитку та в освітній сфері (маються на увазі процеси глобалізації та зміни, які почалися у зв'язку з прийняттям Болонської декларації).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Добре відомо, що здоров'я людини є безумовною цінністю як для окремого індивіда, так і для всього людського суспільства. Рівень здоров'я, якість життя та її тривалість є одними з найважливіших індикаторів ступеня цивілізованого розвитку будь-якої країни. На жаль, ці показники в останні роки не мають тенденції до покращення в Україні, – більш того, вони з року в рік терплять відому негативізацію, що супроводжується накопиченням у соціумі частки осіб, потребуючих ефективної та дорогої комплексної реабілітації.

Як показує аналіз низки статистичних досліджень, а також матеріалів публікацій та звітів органів охорони здоров'я, соціального забезпечення, освіти та науки, у нашій країні в останнє десятиріччя рівень хронічних захворювань та інвалідизація населення зростають, смертність збільшується, тривалість життя скорочується, а народжуваність падає.

Не зважаючи на відомі реформи у системі управління державою, створення великої кількості різноманітних структур з охорони здоров'я (разом з Національною Радою з охорони здоров'я при Президенті України), відчутних позитивних змін у даному питанні не спостерігається.

Організація на початку 90-х років ХХ століття системи фізреабілітаційної освіти покликана була вирішити проблеми відновлення здоров'я та повернення постраждалим (хворим та інвалідам) втраченої працездатності за рахунок переважно немедикаментозних впливів. Сьогодні підготовка фізичних реабілітологів здійснюється вже більш ніж у 30 вузах нашої країни, однак, стратегічної мети – істотного покращення якості реабілітаційної допомоги населенню, дана освітня модернізація поки ще не досягла. Аналіз навчальних програм у деяких вузах показав недостатній ступінь розвитку фізреабілітаційної освіти, відсутність сучасної інтегративно-інноваційної теорії фізичної реабілітації, а також фундаментально-прикладної бази відновлення здоров'я дорослих та дітей, спираючись на консенсус та комплексні оздоровчо-реабілітаційні взаємодії спеціалістів різного профілю –

педагогів, психологів, медиків, робітників фізичної культури та оздоровчого спорту та ін.

Між тим у сусідніх з Україною державах (Польща, Білорусь) накопичено багатий позитивний досвід професійної підготовки фізичних реабілітологів (або представників аналогічних спеціальностей, пов'язаних з відновленням порушеного здоров'я та втраченої працездатності).

Ми цілком згодні з думкою В.О. Кукси [6; с. 100], який вважає, що відновленням здоров'я та навчанням реабілітантів конкретним методикам та оздоровлювальним технологіям слід займатися об'єднаними зусиллями різних спеціалістів при керуючій та спрямовуючій ролі педагогів-реабілітологів. Поки що насправді відбувається так, що кожний вуз готує свої власні програми підготовки спеціалістів-реабілітологів, а зміст цих програм залежить переважно від наявності у вищому навчальному закладі спеціалістів того чи іншого профілю (фізкультурного, лікувально-оздоровчого та ін.).

З болем доводиться констатувати той факт, що фізичну реабілітацію починає настигати приблизно така ж доля як у свій час лікувальну фізичну культуру, яка, на жаль, у більшості втратила свої минулі провідні позиції у лікувально-реабілітаційному процесі.

Розвиток інноваційних процесів в освітній сфері, досягнення нейрофізіології та психологічної науки свідчить про те, що необхідні створювати відповідні передумови для вдосконалення мотиваційних механізмів до відновлення втраченого здоров'я людей, які отримали травми, покалічених, які стали інвалідами або глибоко хворими людьми.

Залучення у сферу фізичної реабілітації адаптивної кінезіотерапії, фіто- та літотерапевтичних підходів, СПА-технологій, масажно-мануальних практик, біореабілітації, дихальних гімнастик, медитативних техник, сучасних фізіотерапевтичних комплексів, дієтики та очищувальної терапії, інформоенергетичних і клімато-екологічних впливів за умови активізації бажання одужати та повернути втрачені сили може бути не просто корисним, а й стати тією справою, яка дозволить покращити якість життя та мобілізувати резерви людського капіталу нашої нації. Ми глибоко впевнені у тому, що на теперішньому етапі становлення фізореабілітаційної освіти необхідно звернутися до проблем моралі та етичних аспектів професії фізичного реабілітолога.

Цілком зрозуміло, що мораль, яка виникла разом з людським суспільством, покликана виступати у якості регулятора відношень між людьми; вона повинна пов'язувати і об'єднувати представників суспільства для їх сумісної діяльності, визначати що саме є «добром» або «злом» як для окремих індивідів, так і для всього суспільства, а також для держави.

У контексті даної роботи потрібно сказати про необхідність та важливість розмежування ділової та професійної етики. Ділова етика у наш надзвичайно прагматичний час повинна бути задіяною усіма професійними робітниками, які управляють тими чи іншими конкретними справами (а не тільки менеджерами та представниками бізнес-суспільства). Професійна етика існує для людей будь-якої професії (педагогічна, медична, журналістська). У цьому плані професійна етика фізичного реабілітолога повинна поглинати усе цінне у суміжних прикладних галузях – педагогіки, медицини, психології, соціології, оскільки реабілітація являє собою інтегративну багатополосну галузь відновлення всього того, що було порушено у тілесному, психофізіологічному та

іншому плані у результаті впливу травмуючого (патогенного) фактора.

Видатні спеціалісти у сфері прикладної етики В.І. Бакштановський та Ю.В. Согомонов підкреслюють, що родова етика (етика кохання та дружби до ближнього) разом з діловою та професійною етикою складають єдину моральну систему [2; с. 10]. Для розуміння природи професійної етики вчений пропонує три парадигми:

а) парадигму *етики відповідальності* – на відміну від етики переконання;

б) парадигму *консеквенціональної етики* (теорії, у якій моральне значення дії встановлюється у залежності від наслідків, до яких вона призведе);

в) парадигму *конвенціональної* (договірної) *етики*.

Дуже важливо у зв'язку з предметом нашого обговорення виділити проблему світоглядних та нормативних параметрів ділової етики та професійної етики фізичного реабілітолога. Зрозуміло, що світоглядні аспекти не повинні бути втрачені, інакше пріоритети справи та професії можуть стати лише інструментальними і технічними актами поведінки, передбаченими певною низкою правил або професійним кодексом, однак вони можуть бути позбавленими живої людської участі та співчувально-душевного відношення до особистості реабілітанта. У цьому плані цінний досвід накопичено медичною деонтологією, положеннями якої слід керуватися і фізичним реабілітологам. Тут ми підійшли до дуже важливого питання виховання та самовиховання майбутніх спеціалістів з фізичної реабілітації, становлення та вдосконалення яких починається на студентській лаві та продовжується протягом всього їх робочого життя.

Професійна етика фізичного реабілітолога, об'єднуючого у собі і педагога, і медика, і спеціаліста у галузі фізичного виховання, поки ще знаходиться у стадії вироблення свого регулятивно-правового базису, однак вже зараз слід чітко осмислювати роль професійного спеціаліста у галузі відновлення здоров'я для відповідального і творчого виконання ним своїх оздоровлювальних задач. При цьому слід лімітувати повноту влади професіонала для зменшення залежності однієї особи від іншої для переборювання впливу патерналістських моделей у відношеннях між людьми. У громадянському суспільстві професійна етика (у тому числі і етика тих осіб, які займаються оздоровчою діяльністю) відкриває свого роду простір для тих, хто позбавлений владних функцій, створюючи механізм «влади безвладних» (Х. Арендт).

Правда у суспільстві, яке глобалізується швидкістю і темпами розповсюдження ефективних та діючих методик та технологій дуже велика, а Болонський процес ще більше каталізує освітню діяльність, яка сформує відповідальних професіоналів, що мають цінні моральні якості. Попереду у всіх нас велика робота. Як ж раціональні пропозиції напрошуються самі собою? Необхідно створювати Асоціації (свого роду професійні цеха, а не усім звичні «професійні спілки») спеціалістів-реабілітологів. Вкрай необхідно розроблювати професійну етику реабілітолога, моральні кодекси цих спеціалістів, що мало б служити діючою саморегульованою силою. Для безперервної освіти й професійного вдосконалення фізичних реабілітологів слід вести діючий професійний відбір (довузівський етап), а також постійне вдосконалення у професії (після закінчення вузу протягом всієї трудової діяльності). Особливий пункт має стосуватися необхідності слідування самих реабілітологів за власним здоров'ям.

Результати проведеного дослідження міркувань викладачів педагогічного університету дозволили визначити перелік формальних та неформальних вимог до професії фізичного реабілітолога; визначаючою базою професіограми є високі моральні якості спеціаліста, його самопожертва при виконанні професійних та людських обов'язків.

Висновок з даного дослідження і перспективи подальшого розвитку в цьому напрямку. Для істотного покращання якості професійної підготовки фізичних реабілітологів потрібно всебічно використовувати багатий досвід медичної,

педагогічної та інших видів професійної освіти, а також комплекс методів навчання, прийнятий у країнах-учасниках Болонського процесу.

Певну допомогу у вдосконаленні професійної підготовки спеціалістів у галузі фізичної реабілітації може надати створення професійно-етичного кодексу і реально діючої Асоціації реабілітологів, які могли б виконувати регулюючу і спрямовуючу роль.

Подальше дослідження автор планує зосередити на розробці стратегічних питань професійної підготовки фізичних реабілітологів в умовах системи безперервної освіти.

Список літератури:

1. Афанасьева А. И. В поисках моральных ориентиров // Социс, 2004. – № 3. – С. 138-141.
2. Бакштановский В. И., Согомонов Ю. В. Профессиональная этика: социологические ракурсы // Социс, 2005. – № 8. – С. 3-13.
3. Дьяченко Т. В. Оптимизация профессиональной подготовки физических реабилитологов в условиях регионального образовательного пространства Донбасса // Физическое воспитание студентов творческих специальностей: Сб. под ред. проф. Ермакова С. С. – Харьков: ХГАДИ (ХХПИ), 2005. – № 8. – С. 26-33.
4. Дьяченко Т. В., Подройко А. В., Бугеря Т. Н. Применение методов активного обучения при подготовке специалистов по физической реабилитации // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. Наук. Пр. За ред. Ермакова С. С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2004. – № 16. – С. 54-57.
5. Кукса В. О. Професійна підготовка фахівців з фізичної реабілітації у ВНЗ / Автореф. дис. канд. ... пед. наук. – К., 2002. – 20 с.
6. Метиева Л. А. Новые подходы к реабилитации // Матер. IV Міжнар. наук.-метод. конф. «Наука. Освіта. Здоров'я. Реабілітація». – Луганськ: Знання, 2005. – С. 98-101.
7. Міхеєнко О. І. Валеологічна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у ВПНЗ / Автореф. дис. канд. ... пед. наук, Одеса, 2003. – 20 с.
8. Пересадин Н. А., Дьяченко Т. В. Реабилитология. Стратегия и тактика эффективного восстановления здоровья. Монография. – Луганск: Знание, 2004. – 480 с.
9. Русецкий А. В., Сурганова С. Ф., Цецохо А. В. Медико-педагогическая интеграция при подготовке специалистов по специальности П.02.02.10 – «Физическая реабилитация» // www.vgmu.vitebsk.net/intconf/sect1/24.htm/7/7/2004
10. Созонтов А. Е. Проблема здоровья с позиций гуманистической психологии // Вопросы психологии, 2003. – № 3. – С. 92-100.
11. Шувалова И. Н., Бруннер Е. Ю. В реабилитации мелочей нет! // Гуманитарні науки, 2005. – № 1. – С. 133-141.

Городинский С.И.

Буковинский государственный медицинский университет

СООТВЕТСТВИЕ ЭТИЧЕСКИХ И МОРАЛЬНЫХ ТРЕБОВАНИЙ ПРОФЕССИИ ФИЗИЧЕСКОГО РЕАБИЛИТОЛОГА К УСТАВАМ БОЛОНСКОЙ ДЕКЛАРАЦИИ

Аннотация

В работе рассматриваются вопросы профессиональной этики и нравственные основы актуальной профессии физического реабилитолога в мире требованиями европейского образовательного пространства. Исследуется современное состояние образования и его реформирования стандартам Болонского процесса. Раскрывается содержание использования мультидисциплинарных комплексных мер, направленных на восстановление нарушенной работоспособности, уровня здоровья, психологического статуса и сохранения самой жизни потерпевшего. Приходится целесообразность создания профессионально-этического кодекса и реально действующей Ассоциации реабилитологов, которые могли бы выполнять регулирующую и направляющую роль.

Ключевые слова: физические реабилитологи, профессиональная этика, Болонский процесс.

Horodynskyy S.I.

Bukovina State Medical University

COMPLIANCE REQUIREMENTS OF MORAL AND ETHICAL PROFESSION EXERCISE TO REHABILITATION OF THE BOLOGNA DECLARATION

Summary

This paper deals with the ethics and moral foundations actual physical rehabilitation profession in the world with European educational space. We investigate the current state of education and its reform to the standards of the Bologna process. The content using integrated multidisciplinary measures to restore impaired performance, level of health, psychological status and preservation of the life of the victim. Proved the feasibility of establishing professional and ethical code and actually existing Association rehabilitators who could perform regulatory and guiding role.

Keywords: physical rehabilitators, professional ethics, the Bologna process.